

Dziedzictwo utracone

Scenariusz wystawy czasowej

1. Miejsce prezentowania wystawy:

sala wystaw czasowych Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku (600 m²)

2. Czas trwania wystawy:

styczeń 2019 - maj 2019

3. Cel wystawy:

Wystawa ma być głosem Muzeum II Wojny Światowej w debacie na temat polskiego dziedzictwa (i tożsamości). Ponieważ powstaje ona w specyficznym momencie, w 2019 roku mija 80 rocznica wybuchu II wojny światowej, dlatego powinna być wielkim pytaniem o wpływ wojny na kształt dziedzictwa (i tożsamości) u progu XXI wieku.

Głównym celem wystawy jest upowszechnienie wiedzy o dziedzictwie narodowym, ze szczególnym uwzględnieniem jego części utraconej w wyniku II wojny światowej. Wystawa powinna prowadzić do wykształcenia przekonania o wartości dziedzictwa zarówno dla poszczególnych jednostek jak i dla całego społeczeństwa. Ponadto ekspozycja powinna formować postawy poszanowania dziedzictwa, zarówno własnego narodu jak i innych wspólnot etnicznych.

Ponieważ dziedzictwo narodowe jest dobrem wspólnym dlatego wystawa powinna zostać skierowana do możliwie najszerszego audytorium, w tym dzieci i młodzieży oraz osób z dysfunkcjami ruchu, wzroku i słuchu.

4. Schemat narracyjny z uwzględnieniem środków wyrazu:

a) Tytuł wystawy i tekst wprowadzający

Tytuł ekspozycji zaprezentowany w formie neonu. Jedna/dwie litery neonu mają celowo niespokojnie migać.

b) Prolog - wprowadzenie do wystawy

Poruszane problemy:

- uniwersalność toposu niszczenia kultury.
- dziedzictwo – prezentacja terminu, czym jest i w jaki sposób jest przekazywane? (film);
- dziedzictwo jako zasób strategiczny w XXI wieku;

W tym miejscu chcielibyśmy zaprezentować widzom film „whiteboard animation” (tzw. „film z rysującą ręką”) celem stworzenia prezentacji wyjaśniającej termin „dziedzictwo”. Narracja filmu zostanie oparta o metaforę wody i studni.

Cechy filmu: kreatywny, atrakcyjny wizualnie, dynamiczny, koherentny z opracowanym tekstem przygotowanym przez kuratorów wystawy. Powinien zostać stworzony przez osoby mogące poszczycić się doświadczeniem w tworzeniu animowanych projektów wykorzystujących metody „visual thinking” produkowanych w celach marketingowych na zlecenie co najmniej kilku przedsiębiorstw/institucji.

Odsłuch materiału w słuchawkach (3-4 stanowiska z miejscami do siedzenia).

Filmowi będą towarzyszyły dwa teksty prezentowane w formie tradycyjnej – analogowej.

c) Oś narracyjna prezentująca wojenne losy profesora Stanisława Lorentza

Stanisław Lorenz jest postacią przekrojową: naocznym świadkiem niszczenia/ratowania polskiego dziedzictwa narodowego, począwszy od działalności muzealnej w II RP, poprzez Wojnę Obronną 1939, funkcjonowanie w Polskim Państwie Podziemnym, Powstanie Warszawskie, Akcję Pruszkowską, po odbudowę Zamku Królewskiego.

Postać zostanie zaprezentowana przy pomocy autentycznych wypowiedzi nie podlegających żadnym modyfikacjom ze strony kuratorów. Zastosowanie cytatów wprowadzi narrację pierwszoosobową, przekształcając bohatera narracji w narratora. Będzie ponadto skutkowało dodaniem tekstów kuratorskich odrobiny emocji, dynamizacją całościową narrację wystawy.

Wypowiedzi profesora S. Lorentza będą przewijać się przez całą wystawę (od prologu aż po epilog). Czternastu wypowiedziom profesora towarzyszyć będą dwa teksty kuratorskie (jeden zostanie poświęcony wprowadzeniu postaci, a w drugim zostaną zaprezentowane powojenne losy profesora). Łącznie zatem oś narracyjna poświęcona profesorowi będzie liczyć 16 tekstów umiejscowionych w różnych miejscach wystawy. Oś może zostać przedstawiona w formie sekwencyjnej historii obrazkowej przypominającej komiks.

Wybrane cytaty zostały zaczerpnięte z wywiadu rzeki ze Stanisławem Lorentzem: Robert Jarocki, „Rozmowy z Lorentzem”, PIW, Warszawa 1981.

Istotne, aby teksty z wypowiedziami S. Lorentza były wyraźnie oznaczone, w taki sposób żeby odróżniały się od reszty wystawy, tworząc razem spójną graficznie całość.

d) Centrum

Druga część wystawy zbudowana jest w oparciu o dychotomiczny podział: utrata/ochrona dziedzictwa. Podział ów przekłada się na kształt przestrzenny ekspozycji. Na środku wystawy znajduje się duża instalacja przestrzenna, dla której inspiracją jest topos Arki Noego (luźne nawiązanie). Zwiedzający otrzymuje możliwość wejścia do środka. Wewnątrz zostaje zaprezentowana tematyka ochrony dziedzictwa (część A). Dookoła instalacji na opowiadamy o dziedzictwie utraconym (część B).

A. Ochrona – poruszane problemy

- Ratowanie zabytków podczas wojny obronnej 1939;
- Okupacja lata 1939-1944 – ratowanie i rejestrowanie dzieł sztuki;
- Ratowanie dzieł sztuki przed zbliżającym się frontem;
- Akcja pruszkowska i powstania warszawskie;
- Rewindykacja i powojenne losy polskich dzieł sztuki (postać dra Karola Estreichera);

B. Utrata – poruszane problemy

- ewakuacja - XV Zjazd Związku Muzeów w 1939 roku w Gdyni; przykłady ewakuacji: Wawel, Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych;
- złe przechowywanie (przykład z majątków państwowych, kościelnych i prywatnych);
- działania militarne (przykłady zniszczeń: skutek Wojny Obronnej 1939, skutek przesuwania się frontu wschodniego);
- grabież (nad-sztuka – filozofia sztuki niemieckich nazistów; sztuka wynaturzona – sztuka współczesna odbiegająca od ideologii nazistowskiej; rywalizacja niemieckich urzędów o polskie dzieła sztuki; działalność dra Hansa Posse, który zajmował się wyborem obiektów najwyższej klasy dla A. Hitlera; grabież ze strony ZSRS i „trofijne bataliony”);
- działania celowe - polityczne, ideologiczne i kulturowe przyczyny niszczenia dóbr kultury (przykłady zniszczeń związane z tożsamością polską oraz tożsamością chrześcijańską);
- ściana z nadrukowaną listą 60 tys. dzieł zaginionych (dokładne umiejscowienie przestrzenne ściany uzależnione od koncepcji aranżacyjnej)

Fotografie Zamku Królewskiego

W części „B” wystawy („utrata”) zależy nam na zaprezentowaniu fotografii ilustrującej odbudowany Zamek Królewski (lata 70’). Prezentacja następuje w taki sposób, iż znajdując się w centralnej części wystawy możemy dostrzec fragment zdjęcia zamku tylko i wyłącznie z wnętrza instalacji „arka” (część „A” – „ochrona). Towarzyszy temu cytata z profesora S. Lorentza: „[w tych latach okupacyjnych, postanowiliśmy że] Odbudujemy Stare Miasto i Zamek, i Teatr Wielki, i wszystko, co trzeba, by przywrócić charakter właściwy naszemu miastu. Nigdy nam nie przyszło do głowy, że to miasto może przestać istnieć lub na jego miejscu mogłoby powstać jakieś nowe miasto, które tylko z nazwy byłoby Warszawą”. Reszta zdjęcia Zamku przysłonięta jest zdjęciem Zofii Chomętowskiej pt. „Pył”/Fundacja Archeologii Fotografii (fotografia zrobiona tuż po wybuchu Powstania Warszawskiego – dowód ówczesnej rzeczywistości, nie widać na nim nic, ewentualne zwycięstwo jest przysłonięte kurzem historii); lub jednym ze zdjęć obrazującym Zamek zniszczony po Powstaniu Warszawskim.

Symbolika układu przestrzennego: ktoś, kto decyduje się na ratowanie dziedzictwa/dzieł sztuki widzi to, czego nie dostrzegają inni, patrzy dalej i szerzej. Na tej samej osi przestrzennej (przed instalacją „arka”) zostanie umieszczone zdjęcie Zamku wykonane przed wrześniem 1939 roku, dopełniając tym samym całą historię poprzez stworzenie trzyczęściowego wielkoformatowego fotoeseju o Zamku Królewskim - symbolu polskiej państwowości: rezydencji króla, miejscu gdzie obradował Sejm, i gdzie dokonano uchwalenia Konstytucji 3 Maja.

Technika wykonania fotografii

Część zdjęć na wystawie może zostać zaprezentowana w formie ręcznie robionych odbitek w jednej z technik szlachetnych (np. cyjanotypia). Cel: zilustrować dziedzictwo które zostało przeznaczone przez Niemców do anihilacji w formie, która ma znaczną żywotność. W ten sposób niejako niweczymy zamysły niszczycieli, bo to, co miało być dawno zniszczone trafia na bardzo trwałą, nośnik pamięci (zaleca się stosowanie papierów bezkwasowych dedykowanych do technik mokrych, np. canson montval torchon lub lepsze).

Dobór tak prezentowanych fotografii przedstawiają kuratorzy. Dedykowane formaty to od 10x15 cm do A3. W przypadku zastosowania cyjanotypii, ze względów formalnych

odbitki należy poddać zabiegowi tonowania „błękitu pruskiego” w produktach wytworzonych na terenie Polski.. Osoba, wytwarzająca odbitki powinna mieć udokumentowane doświadczenie fotograficzne w pracy z zastosowaniem technik szlachetnych. Wydruki fotografii mogą być przygotowane zarówno na papierze jak i naturalnych tkaninach np. Inie.

e) Epilog — poruszane problemy

A. Przestrzeń

- Kresy — utrata terytorium z zabytkami materialnymi oraz wykorzenie z dziedzictwa
- Ziemie Odzyskane — czy obce zabytki przejęte w wyniku granic po wojnie są naszym dziedzictwem?
- Dziedzictwo przywrócone — czy rekonstruowanie zabytków ma sens?
- W tej części wystawy chcemy także zaprezentować infografikę z - mapą Polski, podzieloną na trzy wyraźne części: Kresy, Ziemie Odzyskane oraz ziemie centralne. Mapa będzie zawierać rysunki wybranych zabytków utraconych/zniszczonych; miejsca ich przechowywania i trasami ich ewakuacji/rewindykacji. Celem jej prezentacji jest stworzenie obrazu mentalnego ilustrującego skalę strat z którymi Polacy wchodzili w drugą połowę XX wieku.

B. Instytucje/muzeum

- Problem niszczenia instytucji (jako miejsca tworzenia i przechowywania dziedzictwa, przerwanie ciągłości kulturowej?)
- idea muzeum jako instytucji troszczącej się o dziedzictwo (przykład Muzeum II Wojny Światowej: koncepcja funkcjonowania i idea architektoniczna)
- Wiadrownia - tożsamość miejsca w którym prezentujemy wystawę o dziedzictwie utraconym (*genius loci*)

- Zawód muzealnik — misja: opiekun dziedzictwa; przeszłość, teraźniejszość i przyszłość zawodu

C. Człowiek

- straty osobowe (utrata potencjału intelektualnego i kulturotwórczego)
— niszczenie inteligencji
- straty osobowe (utrata potencjału intelektualnego i kulturotwórczego)
— wyniszczenie ziemian jako klasy społecznej

D. Czas

- czy II wojna ma wpływ na dzisiejsze życie Polaków? (tekst plus stanowisko interaktywne — możliwość wypowiedzi i współtworzenie ekspozycji przez zwiedzających;
- odbiór dziedzictwa przez Polaków dzisiaj (konfrontacja z nadrukowanym tekstem źródłowym dot. wytycznych rządu Generalnego Gubernatorstwa w sprawie życia kulturalnego Polaków);

5. Dzieci oraz osoby z dysfunkcjami na wystawie.

Przestrzeń wystawy zostanie wzbogacona o kilkanaście stanowisk edukacyjnych dla dzieci oraz dla osób z dysfunkcjami. Ich celem jest umożliwienie przyswojenia treści ekspozycji wszystkim zwiedzającym, niezależnie od wieku lub niepełnosprawności. Liczba oraz forma stanowisk nie jest określona i zależy od zaproponowanego podziału przestrzenno - aranżacyjnego wystawy.

Projekt aranżacji zostanie poddany konsultacjom i będzie opiniowany przez ekspertów w zakresie dostosowywanie przestrzeni wystawienniczej do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Stanowiska dedykowane dzieciom zostaną opracowane w różnorodnej formie: od pytań otwartych i quizów, po proste zadania sensoryczne. Tematyka stanowisk koncentruje się wokół takich tematów jak genealogia, dziedziczenie, zabytki, tradycje i zwyczaje przodków.

6. Podział treści wystawy – kategoria tekstu:

A - tekst wprowadzający – maksymalnie 1500 znaków ze spacjami;

B - teksty problemowe - 600 znaków ze spacjami;

C - teksty rozwijające temat - 500 znaków ze spacjami;

D - cytaty ze Stanisława Lorentza;

E - podpisy do fotografii i eksponatów - 500 znaków ze spacjami;

I - teksty do infografik

M - tekst do filmu „Dziedzictwo - „whiteboard animation”

7. Aranżacja wystawy

Aranżacja w maksymalnym możliwym stopniu powinna zostać wykonana w technikach rzemieślniczych i przy wykorzystaniu przede wszystkim materiałów naturalnych – tj. takich, których nie otrzymuje się na drodze syntezy chemicznej, i innych bardzo złożonych procesów technologicznych. Preferowane materiały: drewno, szkło, papier, wiklina, włókna naturalne takie jak len, konopie, bawełna. Sugeruje się wykorzystanie zwłaszcza materiałów występujących w polskim środowisku naturalnym oraz zaproszenie do współpracy lokalnych rzemieślników

Zaleca się, aby poszczególne elementy aranżacyjne, w tym w szczególności tzw. „strefa/y relaksu” (specjalna przestrzeń służąca relaksacji przed odbieraniem kolejnych bodźców ekspozycyjnych: kilka wygodnych miejsc siedzących pozwalających na krótki odpoczynek, usytuowanych między innymi przed stanowiskiem z filmem, ale także w dalszej części wystawy) były inspirowane polskim dziedzictwem narodowym lub regionalnym i stanowiły ich twórcze i nowoczesne rozwinięcie. W pracach architektoniczno-aranżacyjnych sugeruje się podjęcie krytycznego dialogu z wystawami ważnymi dla polskiego dziedzictwa i tożsamości, przede wszystkim: „Warszawa oskarża” (Muzeum Narodowe, Warszawa 1945 r., Stanisław

Lorentz, Stanisław i Wojciech Zamecznikowie), „Polaków portret własny” (Muzeum Narodowe, Kraków 1979 r., Marek Rostworowski).

Do dyspozycji projektantów pozostają ściany oraz podłoga na których można zastosować wielkoformatowe wydruki. System oświetlenia pozwala na ustawienie kątów oraz natężenia światła. Istnieje możliwość dodatkowych prac instalatorskich w zakresie rozbudowy systemu elektrycznego.

Zaleca się wykorzystanie współczesnych polskich krojów pism – elementów, które już dzisiaj zaczynają być postrzegane jako składniki polskiego dziedzictwa narodowego (patrz: wystawa #dziedzictwo, Muzeum Narodowe, Kraków 2017).

Wszystkie prace muszą być realizowane z uwzględnieniem wymogów przestrzeni ekspozycyjnej i obowiązujących przepisów prawa w zakresie BHP, ppoż. i prawa budowlanego, które stanowią załącznik do niniejszego scenariusza.

8. Ekspozycje

Głównym środkiem wyrazu na wystawie będą autentyczne obiekty. Autorzy nie przewidują zamawiania żadnych kopii konserwatorskich.

Ekspozycje będą pochodzić głównie z kolekcji Muzeum II Wojny Światowej. Wybór z muzealnej kolekcji zostanie uzupełniony o przedmioty wypożyczone z krajowych instytucji muzealnych i organizacji społecznych, a także od osób prywatnych.

Wśród planowanych wypożyczeń znajdują się m.in. kurtka wojskowa prof. Karola Estreichera z okresu rewindykacyjnego (Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie), przestrelona książka z nabojem – autor książki prof. Batowski (Muzeum Warszawy), puszka z kwesty Obywatelskiego Komitetu Odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie i pocztówka dźwiękowa zespołu Mazowsze – cegielka na odbudowę Zamku (Towarzystwo Przyjaciół Warszawy), kamieniarka z nieistniejącego już kościoła św. Michała Archanioła w Wieluniu (Niemcy zbombardowali go a następnie wysadzili w powietrze).

Pomysłem twórców wystawy jest przedstawienie za pomocą kart ewidencyjnych zabytków tzw. „białych kart”, dóbr kultury, które zostały utracone podczas II wojny światowej i dotąd

nie zostały odnalezione. Białe karty mają mieć format A4 i przypominać oryginalny dokument przedstawiający utracone dzieło. Mogą być w formie tzw. „wziątek”, tak aby zwiedzający mogli je zabrać jako pamiątkę. Gadżet może być wykonany w kilku wersjach: dla dorosłych, dla osób z dysfunkcją wzroku z wykorzystaniem alfabetu Braille’a, a także dla dzieci.

9. Gabloty ekspozycyjne

Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku jest w posiadaniu 27 gablot ekspozycyjnych wykonanych ze stali malowanej proszkowo o strukturze półmatu na kolor czarny RAL 9005. Gabloty wyposażone są w oświetlenie liniowe LED, z możliwością ustawienia kąta oświetlenia oraz ustawienia temperatury bieli padającego światła. Gabloty, którymi dysponujemy posiadają następujące wymiary:

SZEROKOŚĆ	WYSOKOŚĆ KLOSZA	ILOŚĆ
98x98 cm	50cm	3
98x98 cm	70cm	1
68x68 cm	46 cm	5
68x68 cm	26 cm	13
48x48 cm	30 cm	1
100x100 cm	200 cm	4

W związku z powyższym zestawieniem oferent powinien w projekcie aranżacji umieścić gabloty ekspozycyjne o powyższych wymiarach, w taki sposób aby przedstawić inwestorowi możliwości rozmieszczenia eksponatów na wystawie. Oferent powinien w projekcie aranżacji sali umieścić pomysł na estetyczne ukrycie okablowania gablot, które zostaną podłączone do floorboxów mieszczących się na sali wystawienniczej. Na obecnym etapie prac nad wystawą twórcy ekspozycji nie są w stanie określić ile dokładnie muzealiów będą w stanie pozyskać we współpracy z instytucjami kultury. Do realizacji powyższego projektu nie planuje się

dokupienia większej ilości gablot ekspozycyjnych, przy czym nie wszystkie z powyższego zestawienia muszą być wykorzystane na wystawie.